

Зоран ЛАКИЋ*

ПРОФ. ДР НИКО МИЉАНИЋ — ПРЕДСЈЕДНИК ЦРНОГОРСКОГ РАТНОГ ПАРЛАМЕНТА

Апстракт: Проф. др Нико Миљанић је изузетна личност Црне Горе исказао се и као велики родољуб и као уважени стваралац. Родољубље је показао у судбоносним данима антифашистичке борбе 1941–1945. године, када је био и предсједник Црногорског ратног парламента у стварању. А када је рат завршен — вратио се своме народном раду у области медицине. Био је оснивач и професор Медицинског факултета у Београду. Као предсједник Црногорског ратног парламента дао је немјерљив допринос хуманизацији односа у условима рата. Често је улазио у оштре дијалоге са опонентима. Имао је визију нове и боље Црне Горе у Југославији као заједничкој држави. У том смислу нудио је и конкретна рјешења. Није увијек био схваћен од својих сарадника. Али су га и они поштовали и цијенили и као човјека и као изузетног стручњака. Својим стваралачким радом дао је допринос афирмацији традиционалне Црне Горе.

Част ми је и изузетно задовољство да сам ову бесједу посветио проф. др Нику Миљанићу — предсједнику Црногорског ратног парламента.

На почетку излагања неопходно је појмовно разјашњење: под Црногорским ратним парламентом подразумијевам скупштину Земаљског антифашистичког вијећа народног ослобођења (ЗАВНО) Црне Горе и Боке и Црногорску антифашистичку скупштину народног ослобођења (ЦАСНО) које су конституисане и радиле у Колашину од новембра 1943. године, па све до ослобођења Цетиња — када се овај орган народне власти у оснивању — преселио у Цетиње и наставио свој рад под називом Црногорска народна скупшти-

---

* Академик Зоран Лакић, Црногорска академија наука и умјетности

на у условима ослобођене Црне Горе од окупатора — првих дана 1945. године. Нијесам се случајно определијелио за овакав назив највишег политичког и представничког органа, који је под вођством ондашње Комунистичке партије Југославије у Црној Гори прерастао и у највиши законодавни орган — дакле у Партизански ратни парламент.

Увјерен сам да је и проф. др Нико Миљанић на исти начин видио руководеће тијело народноослободилачке борбе у Црној Гори — на чијем се челу налазио за све вријеме трајања Народноослободилачког рата, иако није био комуниста по свом политичком опредељењу, нити припадник било које политичке странке. Уосталом, он то изричито и каже у својим записима:

„Ви знате, односно многи од вас знају, да се никада у животу нисам... прихватио једнога положаја, који има политичку одговорност, јер сам увијек био посвећен само својој струци”.¹

Том ставу је остао досљедан и када се налазио на политичким функцијама, каква је била и репрезентативна функција предсједника Црногорског ратног парламента. Прилика је да управо сада и на овом мјесту направимо битну дигресију, која ће помоћи да се боље штошта појасни. Наиме, на ширем југословенском плану као предсједника АВНОЈ-а сријећемо др Ивана Рибара, првог предсједника Конституанте, након оснивања Краљевства, односно Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1918. године.² То примјечује окружење па пише да се у руководству НОП-а налазе и такви људи, затим бивши народни посланици, истакнути књижевници и други интелектуалци, чак и свештеници — што доприноси угледу покрета, и његовој међународној афирмацији.³ До тада је та иста међународна јавност писала и говорила да су у покрету кога воде комунисти — углавном млађи људи: „пропали ђаци” и „вјечити студенти”, што је имало и те какве негативне посљедице по НОП.

Одиста, КПЈ од своје појаве 1919. године инсистира на „непомирљивој класној борби”; у ствари борби за власт. Њен први човјек Јосип Броз Тито то ставља до знања — одмах на почетку Народноослободилачког рата 1941. године када каже: „Није довољно само по-

¹ Опширније о томе види књигу — *Црногорски медицински великани Миљанићи — Пећар, Нико и Милош*. Зборник радова, Подгорица, 2003.

² Друго засиједање АВНОЈ-а, Београд.

³ Свијет и II засиједање АВНОЈ-а, Београд.

знавати народ у борбу против мрског окупатора, ми том народу морамо пружити доказе и увјерења да се том борбом, том великом народном жртвом — више никада неће повратити оно старо. Већ да ћемо створити ново друштво. Само тако ће народ прихватити наш позив за борбу противу окупатора!”⁴

То, уосталом, пише у свим програмима КПЈ, прогласима, закључцима партијских форума. И то је важило за читаву земљу, не само за Црну Гору. То су у јавним наступима истицали и лидери НОП-а у Црној Гори.⁵ Такав наметнути став — директно је прихватила и она најранија историографија. У њој се, потом, водила тиха расправа да ли је ријеч о Народноослободилачком рату или о револуцији, попут Октобарске 1917. године у Русији, на примјер. Тај дијалог је дуго трајао у нашој историографији. Можда је, чак, и даље присутан, али са мањим, много мањим тензијама. Супротстављена страна је некада називана непријатељском или чак издајничком. Касније су другачија мишљења оспоравана са оцјеном, да се „слажемо или не слажемо”.

За све то вријеме историографија се ослањала на поуздану фактографију, што се не може спорити — нити код једне, нити код друге стране. Разлике су настајале, углавном, по основу тумачења — те исте фактографије. Другим ријечима, научна историографија је одбила да закључке партијских форума претвара у релевантне и ауторитативне научне ставове. Хтјели смо рећи да је историографији пријетила опасност да буде идеологизирана; углавном се то односи на ону која се ослањала на историјске изворе партијске провинијенције.

По том основу су настајале такозване „бијеле” и „црне мрље” у историографији и погубне политичке подјеле на родољубе и издајнике. То је оптерећивало праксу из свакодневног ратног живота. И било велика опасност да се скрене са пута народноослободилачке борбе. У један такав расцјеп сам и сам упао 1985. године (дакле, прије 30 година) када сам етикетиран за „државног непријатеља,,; отворен ми је полицијски досије, искључен сам из СКЈ и кренула је кампања да будем искључен из универзитетске наставе.⁶ На моју

⁴ Тито, Сабрана дјела, Београд.

⁵ Историја СКЈ, Београд.

⁶ Споменица ЦАНУ 1973–2013, Подгорица, 2014.

срећу, то је све трајало пар година, а онда сам, опет, почео да добијам друштвена признања за научни рад.

У овој нашој етапи развоја историјске науке види се колико сам као историчар — истраживач био привилегован у односу на моје колеге — историчаре, што сам знања о овом периоду историје — црпио непосредно из архивске документације. Прикупио сам и објавио слиједеће књиге архивске грађе: *ЗАВНО Црне Горе и Боке, ЦА-СНО, Партизанска аутономија Санџака 1943–1945*. Коначно, припремио сам и књигу *Грађе о НОО 1941–1943. године*. Са њима иде и моја студија — *Народна власт у Црној Гори 1941–1945. године*, која има преко 3.000 напомена; дакле, опет — изворна грађа. И на крају да поменем још: *Црногорски райони парламенти 1941–1945. Документи* (2003). Све то ми је омогућило да историјске процесе објективно сагледан — са обје стране замишљеног фронта. Управо зато сам категоричан у изреченој оцјени да је постојећа фактографија поуздана и да су разлике настајале по основу њеног објашњавања и тумачења.

Зато сам и могао изградити и особен став о овом историјском процесу, чији је главни јунак проф. др Нико Миљанић. Он је главни јунак и свих наведених мојих књига.

У наведеном процесу — једне политичке снаге су се заклињале на вјерност „Краљу и Отаџбини” — залажући се за *бројеривање окупијора* и обнову Монархије, а оне друге политичке снаге, још бројније и одлучније, можда и борбеније — инсистирале су да се кроз *борду бројив окупијора* дође до оног новог, како га је означио лидер овог покрета, у већ цитираном ставу. Монархији је супротстављена будућа Република. Суптилније речено, два супротстављена покрета су се разликовала — по основу *циља коме су ишежили*.

У таквим условима је дјеловао проф. др Нико Миљанић — као први и једини предсједник Црногорског ратног парламента. Наравно да је он својим очима видио актуелну збиљу. Тај поглед је често био визионарски. То ћемо показати преко карактеристичних питања која је морао у ходу рјешавати. У томе му је помагао и нерв истраживача, па ћемо прије тога, подсетити на маркантне детаље из његове научне биографије. Тим више што смо увјерени да је и она усмјеравала његов животни пут и однос према ратној збиљи. Али ју је за све вријеме трајања држао под контролом.⁷

⁷ Најзначајнији његови радови објављени до почетка Априлског рата 1941. године

Припремајући се за ову трибину, наишао сам на један занимљив стари запис, који морам *ad litteram* цитирати:

„Штујмо наше великане, почиње тај запис — стар око 150 година: „Штујмо и славимо своје великане. Поклањамо се њима и сваку им част указујмо... Без мужева великана нема народу — ни праве среће, ни ваљана напретка, ни спасоноснога препорођаја, ни сјајне славе, ни дичне слободе”⁸ (Просвјета 1893, св. XI, стр. 399).

Један од таквих наших великана је универзитетски професор и утемељивач Медицинског факултета у Београду др Нико Миљанић — наше горе лист.

Рођен је 2. октобра 1892. године на Цетињу, од оца др Петра Миљанића — пионира српске хирургије и мајке Даринке (рођене Капетановић). Стасавао је и школовао се у иностранству. У Швајцарској је завршио основну и средњу школу. У Паризу је започео студије медицине, које је прекинуо на зов домовине. Након успјешно завршених балканских ратова 1912/1913. године — наставио је студије медицине. Убрзо је дошао нови рат, још страшнији — I свјетски рат. По четврти пут је прекинуо студије,⁹ а наша прича о проф. др Нику Миљанићу — првом и једином председнику Црногорског ратног парламента се наставља.

Био је добровољац у Првом свјетском рату. Због ратног времена прекидао је своје редовно школовање чак четири пута. На тек основаном Медицинском факултету у Београду одржао је 09. 02. 1920. године приступно предавање; тај дан се и данас обиљежавао као почетак наставе на Медицинском факултету у Београду. Руководио је наставом анатомије све до 1934. године; за то вријеме код њега је дипломирало преко хиљаду студената медицине.

Увијек је био везан са Црном Гором — ма гдје се налазио и ма шта радио. Тако је у Београду основао приватни санаторијум коме је дао име Светог Василија Острошког; у њему је лијечио, углавном сиротињу, највише из Црне Горе.

У вријеме априлског бомбардовања Београда 1941. године враћа се у Црну Гору. У Рисну отвара Општу болницу. Сљедеће 1942. године ради у болницама у Цетињу, Подгорици и Никшићу. Неке памтише сматрају да је управо тих дана био означен и уцијењен као наводни непријатељ НОП-а.

⁸ Просвјета, 1893, св. XI, стр. 399.

⁹ Црногорски медицински великани Миљанићи... н. д.

Послије ослобођења 1945. године враћа се својим студентима у Београду. Након пензионисања 1954. године поново је у родној Црној Гори гдје значајно доприноси организацији здравствене службе у најзаосталијим мјестима: Велимље, Острог, Шавник, Плужине, Црквине, Косијерево.

Умро је 1957. године у Мексику.

Завршио је чувени париски Медицински факултет 1920. године — код надалеко познатих француских хирурга. Развијао се у стручњака високог уважавања. У својим радовима објављиваним на француском језику, а потом превођеним на српски језик — најавио је свој долазак у свијет европске медицинске науке.¹⁰ Није моје да подробније говорим како је дочекан и какво му мјесто припада у свијету медицине, али ћу ипак апострофирати да је заволио медицину и одавно јој служио — ма гдје се налазио. Цитираћу и запис из докторске дисертације који је посветио свом оцу др Петру Миљанићу, коме се завјетује да ће се „трудити да живи његовим животом, пуним рада, доброте и оданости, љубави према својима, својој земљи и науци”.¹¹ Из његове богате биографије издвојићу још и податке које је саопштио наш академик Драгутин Вукотић:

Нећемо заборавити да кажемо да је на Калемегдану у Београду — открио велелепни Споменик захвалности Француској, који и данас привлачи посјетиоце својом љепотом и монументалношћу. Затим да је са др Иваном Рибаром 1941. године поднио апел за укидање концлогора које су ондашње власти Краљевине Југославије — подигли за антифашисте.¹² На исти начин и са приближно истим образложењем осврнућу се на укупни резултат његовог научно-стручног дјела. Највећи број објављених радова је на француском језику. Један дио њих је преведен на наш језик. Његов библиограф — академик Душан Мартиновић, регистровао је седам монографских издања, од докторског рада из 1920. године *Дела њуло-ро-сѣхиниѣ’цѣѣомѣ данс лес сундромес улцереух де л’ѣстѣомаѣ еѣѣ ду дуо де’ нум*, штампане 1952. године — укупно седам посебних издања. Исти толики број издања односи се на лажније радове из области анатомије. Затим 17 важних радова из области хирургије. Или укупно 31 објављени стручни рад из медицине. Много је већи

---

¹⁰ Истѣо

¹¹ Истѣо

¹² Истѣо

број аутора који су се позивали на дјело проф. др Ника Миљанића, укупно 52. Међу њима су Обрен Благојевић, Драгутин Вукотић, Лео Гершковић, Светозар Глигорић, Живко Ђурковић, Бранко Зоговић, Драгиша Ивановић, Зоран Лакић, Душан Мартиновић, Гојко Миљанић, Слободан Никчевић, Благоје Церовић и др.

За вријеме априлског рата 1941. године, како смо то већ истакли, обрео се у Боки Которској. Друговао је тада са Васом Чубриловићем, Васиљем Поповићем, др Симом Милошевићем. Тада је добио позив са Универзитета у Риму да изводи наставу на Медицинском факултету. Према сјећању памтиша и паметара одговорио им је брзо, кратко и јасно: Нема никакве сарадње док се моја домовина налази под фашистичком окупацијом. Овакве детаље би ваљало сакупити не само због Професора. Парафразираћу познату мисао: Ради његове славе није ништа потребно, али ради наше славе, славе Црне Горе, потребан је он и њему слични.

Касније се пребацио у своје Бањане; ту га је затекао позив и понуда да буде први предсједник Црногорског ратног парламента, који је основан у новембру 1943. године. То је предмет моје данашње бесједе. Нећу, дакле, говорити о времену после ослобођења 1945. године, када је тражио да буде ослобођен ове одговорне друштвене функције. То је друга тема.

Његовао је култ човјека и слиједио традицију свога сиромашног народа. Више је волио да обилази болеснике на читавом простору ослобођене Црне Горе, да лијечи рањенике, сузбија бројне ратне епидемије, неголи да предсједава сједницама Црногорског ратног парламента или бројним његовим тијелима. У мојим књигама је садржан податак да је од укупно 17. сједница Извршног одбора ЗАВНО Црне Горе и Боке — присуствовао и предсједавао четирма.¹³ У том податку је садржана занимљива прича о проф. др Нику Миљанићу, који је досљедно настављао и његовао богату традицију култа човјека.

Његови најближи сарадници — партијски људи слали су га на терен, када год су пожељели да „спроведу” разне „партијске директиве” — као што је била директива о пријеким ратним судовима,

¹³ З. Лакић, Црногорски ратни парламент 1941–1945, Зборник радова — Црногорски медицински великани..., н. д. и Црвени крст Црне Горе 1875–1975, Зборник радова, Титоград, 1975.

иако је крај рата био надохват руке: Реаговао је енергично: „*Досџа је било йроливања брајске крви!*” *Иид. иид.*¹⁴

Из записника Партизанског ратног парламента, објављених у мојим књигама, као драгоцјена архивска грађа и из забиљежака његових сарадника, какав је био, на примјер наш академик др Обрен Благојевић — сазнајемо која су то управо релевантна питања која је иницирао проф. др Нико Миљанић, у својству предсједника Црногорског ратног парламента. Мало опширније ћу цитирати академика Обрена Благојевића: „Био је то човјек са неколико врло изразитих црта, међу којима бих истакао нарочито: принципијелност, досљедност, несаломљиву упорност, чврстину воље и карактера, уморну радну енергију, његово пожртвовано човјекољубље, дубоко демократски дух, безграничну приврженост своме народу, својој земљи и породици, снажно осјећање дужности, брига о сиромашнима и невољнима. Те, тако рећи, урођене особине карактера код њега су биле још више оплемењене, прво, једним ријетко широким општим образовањем и културом а, затим, и једном заиста високом и беспрекорном стручном лекарском, и посебно хируршком спремом.”¹⁵

Између осталог, заносио се, како је често говорио, идејом о „духовном уједињењу народа”. Ту идеју је образлагао на званичним сједницама и у писмима упућеним Националном комитету и његовом предсједнику — већ тада легендарном „другу Титу”. Само ћемо навести нека од сложених питања која је наметао свакодневни живот и предстојећа будућност: увођење редовних војних судова, проблем односа према људима из локалних руководства бивших политичких странака који се нијесу били тешко огријешили о Народноослободилачку борбу, проблем привлачења на ослобођену територију оних који су били одбјегли у окупаторско градске блокове, проблем сарадње између штабова, односно команди оперативних војних јединица, с једне стране, и народноослободилачких одбора, с друге, проблем оснивања Црногорског друштва Црвеног крста и његово право да се обраћа за помоћ непосредно Међународном Црвеном крсту, проблем емисије специјалних перпера, тзв. *monnaie fondante*, као привременог народноослободилач-

¹⁴ *Исџо*

¹⁵ Црногорски медицински великани Миљанићи..., н. д.

ког новца Црне Горе, проблем сједишта самог Извршног одбора и други.¹⁶

Изричит је био његов захтјев да за НОБ веже угледне људе из редова некадашњих политичких странака. То се каже и у Записнику Осме сједнице Извршног одбора ЗАВНО 20. 02. 1944. године:

„Др Миљанић даље излаже своје принципијелно гледиште о потреби широкогрудости према тим људима, које треба одвојити од окупатора. А истовремено треба бити најопрезнији у погледу њиховог увођења у наш покрет, *који мора да очува своју чистиошћу, као основну базу наше моралне снаге*“.¹⁷ Настојећи да из окупираних градова извуче што више заведених, предлагао је да се оснују уреди за избјеглице. У ослобођеном Београду и Србији тада су се спроводила масовна стријељања сумњивих који су оптужени за сарадњу са окупатором. Та иницијатива је била предмет расправе и закључка Извршног одбора ЗАВНО — на својој посљедњој 17. сједници у Доњој Морачи 4. 06.1944. године:

„Извршни одбор ће овом питању поклонити пуну пажњу бирајући најцјелисходније мјере, сходно времену и приликама, да се привуче што већи број одбјеглих (изузев, наравно, злочинаца) на страну народноослободилачког покрета“.¹⁸

На његову иницијативу основано је и Црногорско друштво Црвеног крста, прво у новој Југославији, па је др Миљанић тражио да се друштво може непосредно обраћати Међународном Црвеном крсту и другим филантропским установама у иностранству.

Најзад ћемо апострофирати да је био иницијатор увођења привременог новца за Црну Гору — који се звао перпер, као средства размјене и плаћања. Сматрао је нормалним да тај привремени новац буде замијењен јединственом југословенском валутом — динаром када буде ослобођена читава територија Југославије. То је онај болесник — тифусар на коњу, чију је ликовну макету израдио наш познати сликар Антон Лукатели.¹⁹ Било је, наравно, још много сличних идеја, које су само евидентиране, али не и довољно проучене.

¹⁶ З. Какић, Црногорски ратни парламент 1941–1945; Зборник радова — Црногорски медицински великани..., н. д. и Црвени крст Црне Горе 1875–1975, Зборник радова, Титоград, 1975.

¹⁷ Др З. Лакић, ЗАВНО Црне Горе и Боке 1943–1944, Титоград, 1963.

¹⁸ Др З. Лакић, ЦАСНО 1943–1944, Зборник докумената, Титоград.

¹⁹ Црвени крст Црне Горе..., н. д.

Заслужују макар један докторат. Те његове иницијативе најбоље објашњавају ријечи изговорене на сједницама Партизанског ратног парламента: „Ми морамо показивати више иницијатива, а не само очекивати све од Националног комитета!”²⁰

Каснио је на засиједање Оснивачке скупштине Црвеног крста Црен Горе. Лично се извинио Блажу Јовановићу због тога. Цитираћемо запис академика Обрена Благојевића: „У Горњем Пољу средли смо носила са једним тешким рањеником, па др Нико није могао срцу одољети а да се с њим не поврати и оперише га. „Моја је савјест мирна, спасио сам један људски живот” — рекао је весело. Мени се и тада чинило да баш тај догађај веома добро карактерише нашег Предсједника као „непоправљивог хуманисту”.²¹

Иза њега, и о њему, у народу је остало доста занимљивости које помажу да се аутентично одслика његов лик као човјека који је уважавао човјека, макар био и опонент, па и ратни непријатељ. Ево како је без испалењеног метка зауставио њемачку офанзиву која је надирала из Херцеговине у Црну Гору:

„Господине команданте, одавде па даље хара тифус — ево Ти докази, — наступио је општи помор; размисли да ли да идеш напаријед.”²² Тако је успио да спасе Болницу и Дубочке.

Када се усред зиме спремао на пут за Цетиње, стигао га је гласник да је неко дијете у Горњим Бањанима тешко болесно. Из истих стопа и истим путем вратио се назад.

Видјевши га онако старог и промрзлог, неко га упита: „Докторе, пошто би се пјешке вратио назад?” Нико тихо одговори: „Вратио бих се само ако бих знао да је тамо породила која се не може раставити с дјететом”.²³

Кад је кроз неко бањанско село пролазио колима, угледа поред пута чобанина како сједи с погнутом главом у шакама. Обрати се потом возачу: „Устави, устави, Вељо. Мора да је болестан, или је у некој тешкој невољи”.²⁴

Било је, наравно и догодовштина, које су одисале шаљивим духом. На питање како је болесник, један сарадник му је одговорио:

²⁰ Др З. Лакић, *Црногорски рајни парламенти...*, н. д.

²¹ Зборник радова — Црногорски медицински великани..., н. д.

²² *Истио*

²³ *Истио*

²⁴ *Истио*

„Докторе, никако, готов је. Једино га можеш спасити ако му ампутираш главу”.²⁵

У служби је био пословично тачан. Један лекар је каснио на посао, а напуштао га прије времена. Нико му тихо рече: „Колега, на врати мало код мене да узмеш радну књижицу јер ће ти требати”.

Доктора Ника Миљанића су ословљавали: народни лекар, учен доктор, неуморни радник, прометејски хуманист. Красила га је скромност у животу.

Овај дио ћу завршити оцјеном једног његовог савременика.

„Пуст би живот био и тужно вријеме би било без неимара и визионара какав је био др Нико Миљанић... У овом нашем данашњем распамећеном времену, кад је све мање разума и хуманизма, величина Ника Миљанића све више долази до изражаја. Завршићу Андрићевом мишљу: „Смрт брише само нестварне величине, а истинске учвршћује и уздиже”.²⁶

Добро би било сакупити бројне анегдоте које би још потпуније осликале велико поштовање које је уживао у народу. Не могу да не наведем већ познати запис једног од најуспјешнијих наших шахиста — велемајстора Светозара Глигорића, вишеструког шампиона Југославије. Цитат:

„Сећам се његових даноноћних путовања по каменом беспућу, лекарских интервенција и операција под светлошћу петролејских лампи” — писао је касније наш познати шаховски ас Светозар Глигорић, кога је доктор Нико као сироче без родитеља држао у својој и иначе бројној породици, „као да сам му четврти син”, како сâм каже.²⁷

Жестоко се борио за своје ставове. И праштао својим опонентима. Сви су то цијенили, па би често посегли и за лукавством — са старим и угледним Професором. Такав је остао до краја живота.

Није припадао нити једној политичкој странци, како смо већ истакли. А и у вријеме његовог стасавања, било их је пуно. И свака од њих је имала свој угао гледања сложених историјских процеса завичајне Црне Горе и домовине Југославије. Чак и прекретничких догађаја. Он је просто остао само — родољуб и уважени професор престижног Београдског универзитета, једнако цијењен у свијету науке у Београду, гдје је живио, као и у другим европским ме-

---

²⁵ *Исџо*

²⁶ *Исџо*

²⁷ *Исџо*

трополама и у Црној Гори гдје су његови корјени, што је са поносом истицао; у Југославији коју је свим својим бићем прихватио и коначно у Европи, којој је припадао својим научним дјелом. Баш тим редом и по основу строгих вриједносних категорија.

Хтио сам уствари рећи да је у питању једна људска величина, једна громада — људска и стваралачка, којој се и дан-данас доста тога дугује. „*Имао се рашића и родийи*”. Просто је за невјеровати да имамо само једну књигу о његовом животу и стваралачком дјелу. И то зборник радова. А оставио је тако много за нас, за науку, за Црну Гору. И остварио.

У даљем излагању акценат ћу ставити на вријеме када је био храбри и одважни (можда и помало наивни) предсједник Црногорског ратног парламента. Тај период је био по много чему преломно вријеме, не само у његовом животу. Шире су и значајне његове димензије не само по будућност друштва у ком и данас живимо. На историјској позорници су се догодила два свјетска рата. Није у њима дошло само до сукоба вишемилионских армија. Још страшнији је био сукоб филозофија: филозофије рата, коју су заговарали велики и моћни, и филозофије мира, који су слиједили, углавном, мали и нејаки. У том глобалном сукобу проф. др Нико Миљанић се имао нашта ослонити. Мислимо на искуство великог претходника Светог Петра Цетињског, митрополита црногорског и свих његових сљедбеника. Проф. др Нико Миљанић је слиједио познате ријечи Светог Петра Цетињског да осим *молийве* и *клеийве* нема друге силе којом би некога присилио да га слиједи. Касније је један народни пјесник то изразио, опет, познатим стиховима:

*Која нема, ѝрисиле му није
Коме оийшће добро није мило
Нека иде — и срећно му било!*

То ратно вријеме било је, по много чему, слично оном Његошевском:

*Нада мном је небо затворено!
Не ѝрима ми ѝлача, ни молийве!*

Можда су и нека друга времена наше Црне Горе била проклета. Ово у коме је стасавао и борио се проф. др Нико Миљанић —

одиста је било више од „проклете авлије”. Зато је „јунак нашег доба” проф. др Нико Миљанић морао имати и знања и поштовања, и снаге и пожртвовања — да би се могао ухватити у ту неравноправну борбу. Тим прије што је наспрам себе имао јад и биједу, завађену браћу, моћну окупаторску солдатеску и још приде — „ставове” — неприкосновеног форума и „одлуке разних руководећих органа”, а богами и хирове осионих појединаца.

Све то га није уплашило. Нити ратне прилике, које су свакодневно биле — неприлике. Нити разне епидемије које су харале. Нити немаштина као стални сапутник. Ни све остало што сваки рат носи са собом, нарочито ако је идеолошки и братоубилачки. Један противу другог су ратовала два ока у једној глави. На површину тога злог времена испливалале су и друге народне невоље. Таквим односом према сложеним питањима НОП-а, он је допринио хуманизацији рата и свих оних питања која је рат сам по себи наметао. Не само према обичном народу, који је поднио и највећи терет рата, већ и према побиијеђеним у рату. Злочинци су, наравно, били изузети од такве амнестије. Њима ће судити, али не ратни судови, већ цивилни са тужиоцима, али и са адвокатима. Немјерљив је његов допринос афирмацији НОП-а. Права је вриједност његово постављење за првог човјека Партизанског ратног парламента и високо повјерење које је уживао у народу.

Зато је мало само закључити да је проф. др Нико Миљанић угледни научник, достојанствени државник и велики хуманиста и родољуб. Он је много више од свега тога. Својим животом и стваралачким дјелом — афирмисао је, управо, те људске врлине као опште вриједности друштва. Зато, говорити о њему значи говорити и о тим друштвеним вриједностима, које трају док је човјека.

Велики је општи допринос Црне Горе што је изњедрила таквог човјека у вријеме када је сунце још било далеко и када су сужњи испјевали својим дјелом најљепше стихове о слободи.

Ако сам овом бесједом пренио те вриједности и у ово наше вријеме, онда ова бесједа има *raison d etre*.